

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»

Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009, Тел. (048) 719-88-01, факс (0482) 63-97-64
E-mail: chancellery@onua.edu.ua, код ЄДРПОУ 20933314

Від 07.07.2014 № 908-3
На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої
ради ДФ 41.136.001 у
Міжнародному гуманітарному університеті
61009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 33

ВІДГУК

опонента Цехана Дмитра Миколайовича на дисертацію Тищенко Юрія Володимировича на тему «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби», подану на здобуття ступеня доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку України особливого значення набуває забезпечення національної безпеки, зокрема підтримання належного рівня обороноздатності країни. Наведене зумовлює необхідність належної мобілізації до лав Збройних сил України осіб, які повинні виконувати свій військовий обов'язок згідно із вимогами законодавства, що набуває особливої актуальності в умовах триваючого збройного конфлікту на території України. Принагідно зауважити, що протягом усього періоду незалежності України військовозобов'язаними особами, а також особами, які проходять військову службу за контрактом. У той же час, протягом останніх років кількість таких правопорушень значно зростає, що зумовлюється падінням престижу служби в ЗС України, комплектацію військових частин із осіб, які розглядають несення військової служби із позиції виключно отримання заробітної плати, не керуючись при цьому почуттям патріотизму та необхідністю належним чином виконувати свої обов'язки.

Аналіз практики роботи правоохоронних органів свідчить, що під час виявлення та розслідування злочинів цієї категорії слідчі зіштовхуються із значною кількістю труднощів, які викликані відсутністю усталеної практики розслідування таких кримінальних правопорушень, значною кількістю суб'єктів, які здійснюють виявлення, документування та досудове розслідування таких кримінальних правопорушень, а також відсутністю належного рівня наукового забезпечення їх розслідування, зокрема відсутністю сформованої криміналістичної методики. Наведене й зумовлює своєчасність та актуальність представленого дисертаційного дослідження.

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Своєчасність і актуальність дисертації підтверджується тим, що робота виконана відповідно до керівних документів, оголошених Указами Президента України: Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки від 20.05.2015 № 276, Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року № 392, Стратегії воєнної безпеки України від 25 березня 2021 року № 121, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 роки, визначених 03.03.2016 Національною академією правових наук України. Тема дисертації затверджена вченою радою Міжнародного гуманітарного університету 2 листопада 2016 р. (протокол № 3), в остаточній редакції 23 липня 2020 р. (протокол № 6), та відповідає темі науково-дослідної роботи університету «Тенденції встановлення розвитку соціогуманітарної сфери в Україні» (державний реєстраційний номер 0110п000678).

З метою розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-практичних рекомендацій, необхідних для формування криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби у дисертації Тищенка Ю.В. поставлено і вирішено низку завдань, що свідчить про досягнення автором визначеної мети дослідження та його завершеність.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Ю.В. Тищенка дають підстави для позитивної оцінки наукових розробок здобувача. Робота містить всі необхідні для такого дослідження компоненти – глибокий критичний аналіз досягнень попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, узагальнення емпіричних даних, належну апробацію результатів дослідження. Об'єм опрацьованих матеріалів свідчить, що дисертант провів дослідження обраної теми на високому науковому та методичному рівні, що дало змогу сформулювати самостійні та оригінальні висновки і пропозиції, які виносяться на захист. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою роботи за основними параметрами, які висуваються щодо дисертації на юридичну тематику.

Структура дисертаційного дослідження є логічно побудованою, зумовленою поставленими метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідає логіці наукового пошуку. Об'єкт та предмет дисертації відповідають заявленій темі і свідчать про правильність обраних автором методологічних підходів до розкриття проблем, що винесені у назву роботи. Структура плану роботи та послідовність його викладення також відповідає темі дослідження й у повній мірі розкриває її зміст. Автор вміло та послідовно визначає завдання дослідження, які логічно впливають із задекларованої мети. Зокрема, для досягнення мети дисертантом вірно були поставлені наступні дослідницькі завдання:

розкрити ступінь наукової розробленості методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, структуру та видову належність такої методики;

визначити найголовніші для побудови відповідної методики розслідування критерії класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, та запропонувати відповідну класифікацію.

охарактеризувати осіб, якими вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби;

визначити способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби;

окреслити обстановку та «слідову картину» кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби;

запропонувати основні підходи та напрями вдосконалення організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби;

розкрити особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби;

визначити специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Заслужують на схвалення також використані у роботі методи дослідження, зокрема, їх кількість, вираженість обрання та вміле застосування, що повною мірою відбивається в структурі рецензованої роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (214 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 25 та додатки – сторінок.

Наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів визначають наступні положення дисертації:

запропоновано сучасну комплексну міжвидову методіку розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що на основі зазначеного загального способу їх вчинення охоплює як правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації (ст. ст. 335, 336, 337 КК), так і злочини проти встановленого порядку несення військової служби (ст. ст. 407, 408, 409 КК); її елементами є: загальні положення (відомості про структуру та криміналістичну класифікацію досліджуваних кримінальних правопорушень), криміналістична характеристика останніх (винних осіб, способів вчинення, обстановки та «слідової

картини»), а також рекомендації з розслідування (організаційного характеру, особливостей початкового та специфіки подальшого етапів розслідування);

як найголовніші для побудови методики розслідування визначено такі критерії класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби: криміналістичний критерій способу вчинення як системоутворюючий відповідної методики; кримінально-правовий, оскільки визначення родового об'єкту автоматично вказує на специфіку суб'єктів досліджуваних кримінальних правопорушень; кримінально-процесуальний критерій підслідності, що істотно впливає на організацію взаємодії у розслідуванні;

самовільне залишення військової частини або місця служби, так само як і дезертирство, віднесено до групи військових кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від служби, що продиктовано інтересами криміналістичного дослідження, загальністю способів учинення та метою винної особи на певний час виключити себе зі сфери військово-службових відносин;

запропоновано основні підходи (на організаційно-управлінському й організаційно-тактичному рівнях) і напрями вдосконалення організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби. Такими напрямками, що передбачають конкретні визначені заходи, визнано: вдосконалення внутрішньої взаємодії підрозділів Національної поліції у розслідуванні кримінальних правопорушень, що посягають на встановлений порядок забезпечення призову і мобілізації, їх зовнішня взаємодія з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки й органами місцевого самоврядування; оптимізацію взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами Національної поліції і Збройних сил України під час розслідування військових злочинів; забезпечення координації та організацію належного процесуального керівництва;

із урахуванням загального складного тактичного завдання початкового етапу розслідування – розшуку винної особи (призовника, військовозобов'язаного, резервіста чи військовослужбовця, які ухиляються), що обумовлює необхідність

залучення великої кількості сил та засобів слідчих, оперативних та спеціальних підрозділів, у тому числі на рівні міжвідомчої взаємодії, обґрунтовано необхідність ведення відповідних операцій: переважно профілактичних у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з ухиленням від призову чи мобілізації, і тактичних у військових злочинах. Розкрито структуру цих операцій, що складаються із комплексу слідчих, у тому числі негласних, (розшукових) дій та поліцейських (оперативно-розшукових) заходів;

удосконалено:

класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що розподілені на правопорушення у сфері ухилення від призову та мобілізації і військові злочини, пов'язані з ухиленням від служби;

диференціацію способів вчинення злочинів, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що розподілені на способи ухилення від призову та мобілізації і способи вчинення військових злочинів, пов'язаних з ухиленням від служби; ці способи охарактеризовано шляхом їх поділу на активні та пасивні;

обстановку, як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, за рахунок віднесення до неї, окрім темпоральних і територіальних елементів, характеристики таких умов вчинення досліджуваних злочинів, як особливий період, воєнний стан чи бойова обстановка, а також факторів і умов здійснення підготовки та ведення бою (операції);

типові тактичні ситуації, що обумовлюють відповідні завдання розслідування і версії у кримінальних провадженнях про ухилення від військової служби;

набули подальшого розвитку:

знання щодо наукової розробленості методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

характеристика осіб, якими вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби;

«слідова картина» як елемент характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби;

знання про специфіку та алгоритмізацію проведення окремих слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Не викликає заперечень **належна ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність**. Обґрунтованість наукових положень базується, перш за все, на логіці дослідження і системному підході до аналізу і вирішення сформульованих в роботі завдань. Викладені наукові положення, висновки та рекомендації достатньою мірою обґрунтовані, логічно витікають з детального аналізу досліджуваного явища. Це підтверджується глибоким опрацюванням теоретичних і практичних праць вітчизняних і зарубіжних авторів з даної проблематики, вмілим поєднанням сучасного дослідницького інструментарію і класичних наукових методів дослідження тощо.

Джерельна база дослідження є достатньо вагомою, що свідчить про ґрунтовне опрацювання дисертантом значної кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичних даних тощо. Слід зазначити, що нормативно-правова база, на якій побудоване дисертаційне дослідження, цілком сучасна та стосується питань, що розглядаються в науковій роботі.

Наукова обґрунтованість та достовірність наукових положень та висновків дисертації підтверджується значним обсягом зібраного емпіричного матеріалу. Подана на рецензування дисертаційна робота безперечно має наукову цінність і новизну.

Зупинимося на найбільш суттєвих, з нашої точки зору, як опонента, **наукових результатах** дисертації Тищенка Юрія Володимировича.

Насамперед зазначимо, що проблемні аспекти винесені автором у завданнях дисертації достатньо повно розглянуті з точки зору криміналістики та практичного значення отриманих результатів для правоохоронних органів України.

Так, у першому розділі дисертації “Загальні положення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із ухиленням від військової служби” автором цілком обґрунтовано звернута детальна увага на аналізі наукових досліджень, які і стали теоретичною основою для власного наукового пошуку автора, зокрема дисертаційних досліджень щодо злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (с.26-38). Крім того, у першому розділі дослідження розроблено криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, пов’язаних із ухиленням від військової служби. Так, дисертант проаналізував теоретичні положення щодо формування криміналістичних класифікацій, які і стали теоретичною основою для отримання власного наукового результату (с. 38-40), систематизував усі види злочинів, які, на думку автора, входять до системи кримінальних правопорушень, пов’язаних з ухиленням від військової служби (с.40-43), детально проаналізував та класифікував осіб, які є суб’єктами злочинів цієї категорії (с.43-45).

У другому розділі дисертації “Криміналістичний аналіз кримінальних правопорушень, пов’язаних із ухиленням від військової служби” автором надано ґрунтовну криміналістичну характеристику осіб, які вчиняють злочини цієї категорії, зокрема розмежовано категорії “призовники” та “військовозобов’язані”, надано психологічну характеристику відповідних груп осіб, які вчиняють такі злочини (с.54-57), надано соціально-демографічні характеристики осіб, які вчиняють такі злочини (с.58-63). З позитивного боку, необхідно відзначити, що формуючи такі характеристики автор використовує конкретні практичні матеріали для підтвердження власної наукової позиції.

Крім того, у цьому ж розділі охарактеризовано способи вчинення таких злочинів (65-81), що також підтверджується конкретними прикладами із практики.

Також у цьому ж підрозділі автором проаналізовано обстановку та “слідову картину вчинення таких правопорушень. Спираючись на наукові дослідження вчених криміналістів автор детально охарактеризував обстановку вчинення таких злочинів (с.84-87), а також слідову картину, що формується внаслідок їх вчинення (с.87-93).

У третьому розділі дисертації “Розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із ухиленням від військової служби” автором детально проаналізовано особливості організації розслідування таких злочинів, зокрема: взаємодію (с. 97-102), особливості процесуального керівництва (с.102-105), систему обставин, які підлягають встановленню (с.107-110).

Крім того, у даному підрозділі проаналізовано особливості початкового етапу розслідування вказаних кримінальних правопорушень, зокрема виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування для кожної категорії кримінальних правопорушень.

Додатково у даному розділі автором детально досліджено особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація Тищенко Ю.В. подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто. Дисертація містить наукові положення, нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що має істотне значення для теорії і практики криміналістики, підтверджується актами впровадження зазначених результатів у наукову діяльність, освітній процес та практичну діяльність правоохоронних органів України, а також свідчити про особистий внесок здобувача в науку та характеризується єдністю змісту.

Основні теоретичні та практичні положення й пропозиції дисертаційного дослідження викладено в 7-ми наукових працях, із них 3 статті у наукових фахових виданнях, одна публікація у виданні іноземної держави та 3 тези доповідей на конференціях.

У списку використаних джерел дисертації містяться посилання на всі наукові публікації автора. Основні наукові результати дисертації висвітлені у наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації. Ознайомлення із зазначеними науковими публікаціями Ю.В. Тищенко дає підстави щодо їх зарахування за темою дисертації, відповідно до вимог Тимчасового порядку

присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами від 09.06.2021 № 608).

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що підтверджує відсутність порушення академічної доброчесності.

Практичне значення висновків та рекомендацій автора доведена впровадженням результатів дисертаційної роботи в діяльність практичних підрозділів правоохоронних органів, що підтверджується відповідними актами впровадження. Крім цього, наукові розробки дисертанта використовуються у освітньому процесі та науковій діяльності закладів вищої освіти, що також підтверджено відповідними актами впровадження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Попри загального позитивного враження від розглянутої дисертації, слід зазначити, що викладення основних результатів дослідження викликало певні зауваження:

1. Розробляючи криміналістичну класифікацію вказаних кримінальних правопорушень, на нашу думку, автору слушно було б зробити спробу класифікувати такі злочини за окремими криміналістичними критеріями, зокрема: обстановкою вчинення; структурою злочинної діяльності; знаряддями, які використовуються під час вчинення злочинів тощо.

2. Аналізуючи проблематику організації розслідування, на нашу думку, автору слушно було б звернути увагу на особливості інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування таких кримінальних правопорушень.

3. У підрозділі 1.1. автором детально проаналізовано дослідження за відповідною тематикою. У той же час, слушно було б відзначити, які їх положення будуть використані автором для розроблення конкретних елементів власного дисертаційного дослідження.

4. Характеризуючи слідчі ситуації початкового етапу розслідування автору слушно було б зробити спробу виокремити систему завдань, які підлягають

вирішенню для кожної із таких ситуацій, що значно покращило б практичну цінність дослідження.

Разом із тим, наведені зауваження не спростовують високого рівня досягнутих Ю.В. Тищенком результатів і не є принциповими для загально високої оцінки наукового дослідження.

Дисертація є самостійним доробком автора, посилання на наукові праці оформлені належним чином. Наукові статті свідчать про якість проведеної роботи, базуються на особистих поглядах та результатах праці дисертанта. Дисертація написана українською мовою, науковим стилем. Виклад змісту дослідження легкий, логічний і послідовний.

З урахуванням викладеного, можна зробити **висновок**, що дисертація Тищенка Юрія Володимировича на тему «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби» є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами від 09.06.2021 № 608), має наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів, а її автор – Тищенко Юрій Володимирович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Опонент –

Доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент

Дмитро ЦЕХАН

Підпис Дмитра ЦЕХАНА засвідчую.
Вчений секретар
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор

Валентина ДУДЧЕНКО